

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 31ΗΣ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1991

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥΜΠΑ

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. **Μανούσος Μανούσακας**, παρουσιάζοντας τὴν πρόσφατη ἔκδοση τοῦ ἀείμνηστου ἀκαδημαϊκοῦ **Λίνου Πολίτη**, λέγει τὰ ἑξῆς:

«Ἐχὼ τὴν τιμὴ νὰ παρουσιάσω ἓνα ἀξιολογότατο ἔργο, ποὺ τυπώθηκε στὴ σειρὰ τῶν «*Πραγματειῶν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν*» (ἀριθμ. 54, 1991) καὶ μόλις ἐκυκλοφόρησε, τὸν «*Κατάλογο χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος ἀρ. 1857-2500*» τοῦ ἀλησμόνητου συναδέλφου μας **Λίνου Πολίτη**, ποὺ τὸν χάσαμε πρόωρα τὸ 1982.

Ὁ κατάλογος αὐτός, ποὺ ὁ διεθνῆς ἐπιστημονικὸς κόσμος τὸν περίμενε, μὲ εὐλόγο ἐνδιαφέρον, ἀπὸ πολλὰς δεκαετίες, εἶχε καταρτισθεῖ, σὲ πρώτη μορφή, στὰ χρόνια 1938-1940, κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ὑπηρεσίας του ὡς ἐπιμελητῆ τοῦ Τμήματος Χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, γιὰ ν' ἀποτελέσει τὴ συνέχεια τοῦ καταλόγου τοῦ Ἰωάννη Σακκελίωνα (1892), ποὺ εἶχε περιγράψει τοὺς πρώτους 1856 ἀριθμούς. Ἀργότερα, καθηγητῆς πιά τῆς Νεωτέρας Ἑλληνικῆς Φιλολογίας στὸ Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ἀλλὰ μὲ ἀμείωτα πάντα τὰ παλαιογραφικὰ του ἐνδιαφέροντα καί, παράλληλα μὲ τὶς ἐξαιρετεὲς μελέτες καὶ ἐκδόσεις του τῶν ἔργων τῆς Κρητικῆς Λογοτεχνίας καὶ τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ, ὁ Πολίτης εἶχε ἀνασυντάξει τὸν Κατάλογο, συμπληρώνοντας καὶ τελειοποιώντας τον διαρκῶς, στὰ χρόνια 1960-1966, μὲ τὴν ἐνίσχυση τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος Ἐρευνῶν, καὶ τελειωτικὰ στὰ χρόνια 1973-1977, μὲ τὴν ἐνίσχυση τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

Τὸ κείμενο τοῦ Καταλόγου, ποὺ τὸ περιόρισε, ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης του ἐκτάσεως, στοὺς ἀριθμοὺς 1857-2500, μὲ σκοπὸ νὰ παρουσιάσει, σὲ δεῦτερο τόμο, τὶς

περιγραφές τῶν ἐπομένων ἀριθμῶν 2501-3121, πού τις εἶχε ἐπεξεργαστεῖ κι' αὐτὲς ἱκανοποιητικά, εἶχε στοιχειοθετηθεῖ καὶ διορθωθεῖ ὁλόκληρο ἀπὸ τὸ συγγραφέα (εἶχαν μάλιστα ἐκτυπωθεῖ καὶ τὰ ὀκτὼ πρῶτα τυπογραφικά του φύλλα), ἀπὸ τὸ 1979 ὡς τὸ 1982. Ὁ ἀδόκητος θάνατός του, τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1982, τὸν βρῆκε στὴ σύνταξη τῆς δευτέρας σελίδας τῆς εἰσαγωγῆς του καὶ τὸν ἐμπόδισε νὰ ὁλοκληρώσει τὴν ἐκτύπωση τοῦ ἔργου, γιὰ τὸ ὁποῖο εἶχε ἐπὶ τόσα χρόνια μοχθήσει.

Ἀπὸ τότε ὡς σήμερα μεσολάβησαν διάφορα ἄλλα ἐμπόδια καὶ κακοτυχίες, ὅπως ἡ διάλυση τῶν δύο τυπογραφείων πού εἶχαν ἀναλάβει τὴν ἐκτύπωση, ἐμπλοκὲς στὴ στοιχειοθέτηση καὶ τὴ συμπλήρωση τῶν πολυσέλιδων εὑρετηρίων κλπ., πού καθυστέρησαν τὴ δημοσίευση γιὰ ἀρκετὰ ἀκόμη χρόνια.

Μὲ τὴ φροντίδα ὅμως καὶ τὴν ἐπιμονὴ τῆς στοργικῆς του κόρης, τῆς φιλόλογου κας Μαρίας Πολίτη, πού ἦταν γιὰ χρόνια ὁ κύριος συνεργάτης καὶ βοηθός του στὴ σύνταξη καὶ τὴν ἐκτύπωση τοῦ Καταλόγου καὶ πού ἐπωμίσθηκε τὸ βαρὺ χρέος νὰ συμπληρώσει τὴν Εἰσαγωγή καὶ τὰ διάφορα ἄλλα κενά, ὅλες οἱ δυσκολίες ξεπεράστηκαν. Τὸ Ἴδρυμα Α. Γ. Λεβέντη ἀνέλαβε γενναιόδωρα νὰ καλύψει ὅλες τὶς πρόσθετες τυπογραφικὲς δαπάνες γιὰ τὴν ἀποπεράτωση τοῦ τόμου.

Ἔτσι ὁ Κατάλογος αὐτός, ἀληθινὸ ἔργο ζωῆς τοῦ Λίνου Πολίτη, καὶ ἕνα ἀπὸ τὰ σημαντικότερα ἐπιστημονικά του ἐπιτεύγματα, ὕστερα ἀπὸ τὶς μακροχρόνιες αὐτὲς περιπέτειες, πού καθυστέρησαν τόσο πολὺ τὴν ἐκδόσή του, ἀλλὰ καὶ εὐνόησαν, ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, τὴν τελειοποίησή του, βλέπει σήμερα τὸ φῶς. Πρόκειται γιὰ ἕναν ἐπιβλητικὸ τόμο ὑπερἑξακοσίων σελίδων σχήματος in folio, καλαισθητὰ τυπωμένο στὰ τυπογραφεῖα Ρόδου, Τσιβεριώτη καὶ Μανουσαρίδη.

Δὲν ἐπιθυμῶ νὰ σᾶς ἀπασχολήσω ἐδῶ μὲ τὴν ἱστορία τοῦ Τμήματος Χειρογράφων τῆς Ἑθνικῆς μας Βιβλιοθήκης καὶ τῶν καταλόγων των, μὲ τὴν προέλευση καὶ τὸ περιεχόμενον τῶν κωδίκων ἢ μὲ τοὺς κανόνες πού τηρήθηκαν κατὰ τὴν λεπτομερέστατη περιγραφή των, θέματα πού πραγματεύεται ἀναλυτικὰ στὴν εἰσαγωγή της ἡ κα Μαρία Πολίτη, πού ἐνημέρωσε ἐπίσης τὸ ἔργο καὶ μὲ τὴν πιὸ πρόσφατη βιβλιογραφία. Θὰ προσθέσω μόνον δύο παρατηρήσεις γιὰ τοὺς μὴ εἰδικούς.

Ἡ πρώτη εἶναι ὅτι οἱ κατάλογοι χειρογράφων τῶν διαφόρων βιβλιοθηκῶν εἶναι πάντα ἐξαιρετικὰ πολύτιμα ὄργανα τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας, γιὰτὶ ἐπιτρέπουν στοὺς ἐρευνητὲς νὰ ἐντοπίζουν γρήγορα καὶ χωρὶς δυσκολία κείμενα, μαρτυρίες, πηγές, σημειώματα κλπ. πού ἐνδιαφέρουν τὶς μελέτες των. Οἱ συντάκτες τῶν καταλόγων αὐτῶν ἐπιτελοῦν ἕνα ἔργο πολὺμοχθο καὶ ἄχαρο, προσφέρουν ὅμως σημαντικότερες ὑπηρεσίες στὴν ἔρευνα.

Καὶ ἡ δευτέρα παρατήρηση εἶναι ὅτι οἱ κατάλογοι αὐτοὶ ἐλληνικῶν χειρογράφων, τῶν βιβλιοθηκῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἰδίως τῶν σημαντικώ-



τερων (Βατικανού, Βενετίας, Παρισίων, Βιέννης κλπ.), τυπώνονταν παλαιότερα σὲ πολὺ συνοπτικὴ μορφή, πράγμα πὺ διευκόλυνε βέβαια τὸ γρήγορο κατατοπισμὸ τῶν ἐρευνητῶν, ἀλλὰ δὲν ἐξασφάλιζε τὴν ἀναγκαίᾳ πληρότητα καὶ ἀκρίβεια τῆς πληροφόρησης (παράδειγμα ὁ κατάλογος τοῦ Σακκελίωνα γιὰ τὴν Ἑθν. Βιβλιοθήκη τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Omont γιὰ τὴν Παρισινή). Ἐνῶ σήμερα τυπώνονται, ἀντίθετα, σὲ πολὺ ἀναλυτικὴ μορφή, πὺ ἐξασφαλίζει αὐτὴ τὴν πληρότητα, ἀλλὰ φυσικὰ καθυστερεῖ πολὺ τὴν προπαρασκευὴ καὶ τὴν ἐκδοσὴ των (παράδειγμα οἱ πρόσφατοι κατάλογοι τοῦ Βατικανού, τοῦ Supplément grec τῶν Παρισίων κλπ.).

Γιὰ τὶς ἐλληνικὲς βιβλιοθήκες, οἱ περισσότεροὶ δημοσιευμένοι κατάλογοι χειρογράφων εἶναι τοῦ πρώτου τύπου (συνοπτικοὶ) (ὅπως π.χ. ὁ κατάλογος τοῦ Σπυρ. Λάμπρου γιὰ τὰ χειρόγραφα τοῦ Ἁγ. Ὁρους) καὶ γι' αὐτὸ εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐκπονηθοῦν νέοι ἀναλυτικοί, τοῦ δευτέρου δηλαδὴ τύπου. Πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτὴ ἐργάστηκε ἀπὸ τὴ νεότητά του ὁ Λίνος Πολίτης, καθιερώνοντας βαθμιαῖα ἕνα αὐστηρὰ ἐπιστημονικὸ σύστημα ἐξαντλητικῆς περιγραφῆς, πὺ ἔγινε καὶ διεθνῶς ἀποδεκτό, καὶ τυπώνοντας διαδοχικὰ καταλόγους συλλογῶν χειρογράφων, ὅπως τοὺς «*Συμπληρωματικὸς Κατάλογος χειρογράφων Ἁγ. Ὁρους*» (1973), τὴ «*Συνοπτικὴ ἀναγραφή χειρογράφων τῶν ἐλληνικῶν συλλογῶν*» (1976), τὸν «*Κατάλογο χειρογράφων τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης*» (πὺ κυκλοφορεῖ στὸ τέλος τοῦ ἔτους) καὶ ἄλλους. Ὁ σημαντικότερος ὅμως ἀπ' αὐτοὺς εἶναι αὐτὸς πὺ παρουσιάζουμε σήμερα καὶ πὺ ἀφορᾷ τὴν πλουσιότερη συλλογὴ (μετὰ τὶς συλλογὲς τοῦ Ἁγ. Ὁρους) χειρογράφων τῆς Ἑλλάδος καὶ μιὰν ἀπὸ τὶς πλουσιότερες τοῦ κόσμου, ὅπως εἶναι ἡ συλλογὴ τῆς Ἑθνικῆς μας Βιβλιοθήκης.

Μὲ τὰ δεδομένα αὐτά, εἶναι εὐκόλο νὰ ἐκτιμήσουμε ἀντικειμενικὰ τὴ μεγάλη σημασίᾳ τοῦ παρουσιαζόμενου καταλόγου.

Τὸ ἔργο αὐτὸ τοῦ Λίνου Πολίτη, τοῦ διαπρεπέστερου Ἑλληνα παλαιογράφου καὶ κωδικολόγου, μὲ διεθνῆ ἀναγνώριση, πὺ ἐμφανίζει ὅλα τὰ δείγματα τῆς μεγάλης ἐμπειρίας του καὶ τῆς ἀπαραμίλλης μεθοδικότητος καὶ εὐσυνειδησίας του καὶ πὺ εἶναι ἐφοδιασμένο μὲ χρησιμότατο Ἐπίμετρο καὶ μὲ πολλὰ καὶ πλούσια Εὐρετήρια, θὰ προσφέρει στοὺς ἐρευνητὲς ἀφθονότατο ὕλικὸ γιὰ μελέτες καὶ γιὰ ἐκδόσεις. Συγχρόνως ὅμως θ' ἀποτελέσει καὶ λαμπρὸ ὑπόδειγμα γιὰ τοὺς συντάκτες—Ἑλληνες καὶ ξένους—παρόμοιων καταλόγων καὶ θὰ δώσει λαβὴ στὴ συζήτηση ἐνδιαφερόντων μεθοδολογικῶν προβλημάτων.

Τελειώνοντας θὰ εὐχόμεθα ὄχι μόνον νὰ συνταχθοῦν, κατὰ τὸ πρότυπο τοῦ καταλόγου αὐτοῦ, καὶ ἄλλοι ἐπιστημονικοὶ κατάλογοι ἐλληνικῶν χειρογράφων, ἀλλὰ καί, γιὰ τὴν ὀλοκλήρωση τοῦ ἔργου τοῦ ἀείμνηστου συναδέλφου μας, ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν νὰ προγραμματίσει καὶ νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν τελικὴ ἐπεξεργασία καὶ

τοῦ δεύτερου (ἀνέκδοτου) μέρους τοῦ Καταλόγου του (χειρόγραφα ἀριθ. 2501-3121) καὶ τὴν ἔκδοσή του στὴν ἴδια σειρά τῶν «Πραγματειῶν» τῆς.

Ὁ Ἀντιπρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας κ. Μιχαὴλ Σακελλαρίου ἀναφέρθηκε στὴν ἐπιστημονικὴ δραστηριότητα καὶ τὴν προσωπικότητα τοῦ αἰμίμηστου ἀκαδημαϊκοῦ.

Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας κ. Περικλῆς Θεοχάρης ἐξέφρασε τὶς εὐχαριστίες τῆς Ἀκαδημίας στὸ Ἴδρυμα Α. Λεβέντη, τοῦ ὁποίου ὁ ἐκπρόσωπος, ὁ πρέσβυς κ. Ἀχιλλεὺς Ἐξαρχος, δὲν μπόρεσε νὰ παρευρεθεῖ στὴν παρουσίαση τῆς ἐκδόσεως ἀπὸ προσωπικὰ ἐμπόδια.